

Використання медіаосвіти у процесі соціалізації іноземних студентів у освітньо-культурному середовищі вищого навчального закладу

О. М. Білик*

Харківська державна академія культури, м. Харків, Україна

*Corresponding author. E-mail: bilikl@mail.ru

Paper received 19.05.15; Accepted for publication 30.07.15.

Анотація. Стаття присвячена вивченню ролі медіаосвіти в соціалізації іноземних студентів. Досліджено особливості процесу соціалізації іноземних студентів та вплив на цей процес новітніх медіазасобів, специфіку організації освітньо-культурного середовища вищого навчального закладу стосовно соціалізації іноземних студентів та відповідно до вимог інформаційного суспільства, розглянуто особливості створення та використання аудіовізуальних засобів у мовній і професійній підготовці іноземних студентів.

Ключові слова: іноземні студенти, соціалізація, освітньо-культурне середовище, медіазасоби, медіаосвіта

Вступ. З середини ХХ століття людство увійшло в інформаційне суспільство, де головною цінністю виступають знання й інформація, а сучасним засобом отримання інформації стають нові медіа, які суттєво впливають на всі сфери життєдіяльності людини. Масштабні соціокультурні зміни в сучасному суспільстві, які відбуваються під впливом процесів інформатизації та комп'ютеризації, зумовлюють актуальність досліджень, пов'язаних із соціальним становленням та соціальним розвитком особистості, з вивченням процесів формування нових культурних потреб та інтересів, із активізацією адаптаційних механізмів особистості, пошуком адекватних комунікативних практик. Як зазначає В. Шейко, «освіта і виховання є основним шляхом перебудови людського мислення й моралі. Якщо це завдання відповідно не вирішується, то сучасні технології можуть призвести не до розвитку особистості, а до її деформації через невідповідне використання комп'ютерної і телекомунікативної техніки, зловживання нею» [6, с. 218]. Саме тому зростає значення соціалізації як процесу засвоєння досвіду та ціннісних орієнтацій людини, що уможливує опанування нових соціальних ролей в інформаційному суспільстві. У зв'язку з розвитком міжнародної освіти в умовах інформаційного суспільства особливо актуалізується вивчення соціалізації іноземних студентів, ефективність якої багато в чому залежить від використання в навчально-виховному процесі елементів медіаосвіти, яка вносить їх включення в соціальне життя завдяки потужним важелям соціалізаційного впливу медіаресурсів. Успішність соціалізації іноземних студентів також залежить від особливостей освітньо-культурного середовища вищого навчального закладу, яке покликано забезпечити сприятливі умови для активного входження іноземних студентів до нового соціуму, набуття ними базових елементів нової культури, а також має у своїй структурі значний спектр освітніх ресурсів, серед яких актуальними нині вважаються медіазасоби.

Короткий огляд публікацій. Процес соціалізації молоді став предметом особливого вивчення з початку ХХ ст. у працях Г. Тарда, Ф.Г. Гіддінгса, Г. Лебона, Т. Парсонса, Е. Дюркгейма, Ч. Кулі та ін. Особливості соціалізації в умовах інформаційного суспільства розглядають Н. Гавриш, І. Курліщук, Н. Лавриченко, Г. Лактіонова, А. Мудрик, Л. Найдьонова, О. Петрунько, В. Плешаков, Т. Пушкарьова, А. Рижанова, С. Савченко, Я. Шведова та ін. Різні аспекти соціалізації іноземних студентів досліджують К. Буракова,

Дін Сінь, Н. Грищенко, Д. Порох, О. Резван, Сін Чже-фу, В. Стрельцова, Ху Жунсі та ін.

Теорія і практика медіаосвіти в сучасному педагогічному дискурсі стає предметом наукового дослідження багатьох учених, активізує увагу до широкого кола проблем: питання впливу медіа на різні вікові групи, критерії та рівні розвитку медіааудиторії стали предметом наукового пошуку І. Левшина, Ю. Усова, О. Петрунько, О. Федорова, О. Шарикова; розробкою й аналізом медіаосвітніх концепцій, моделей і методів займалися Л. Зазнобіна, Л. Мастерман, С. Пензін, О. Спічкін, Ю. Усов, І. Чемерис; моделі медіаосвіти представлені в працях Л. Баженова, О. Баранова, К. Ворснопа, Л. Зазнобіної, Ю. Казакова, С. Пензіна, Г. Поличко, О. Семенов, О. Федорова; вітчизняний та світовий досвід медіаосвіти аналізували Г. Онкович, Б. Потягинник, О. Нечай, О. Самарцев, О. Шариков та ін.

Таким чином, аналіз наукової літератури дає змогу констатувати, що досліджувана нами проблема є актуальною, але роль медіаосвіти в системі соціалізації іноземних студентів у сучасному інформаційному просторі вивчено ще недостатньо.

Метою статті є аналіз особливостей використання елементів медіаосвіти у процесі фахової підготовки іноземних студентів та вивчення її впливу на соціалізацію зазначеної категорії студентської молоді в освітньо-культурному середовищі вищого навчального закладу.

Відповідно до мети завданнями статті є: аналіз особливостей соціалізації іноземних студентів в освітньо-культурному середовищі вищого навчального закладу, розгляд впливу медіазасобів на соціалізацію іноземних студентів, визначення специфіки медіаосвіти іноземних студентів та її ролі у процесі соціалізації.

Матеріали і методи. У ході роботи використано такі методи дослідження: системний аналіз філософської, культурологічної, соціологічної, психолого-педагогічної, соціально-педагогічної літератури, аналіз понятійно-термінологічної системи з метою теоретичного вивчення проблеми соціалізації іноземних студентів у вищих навчальних закладах з використання медіазасобів; теоретичне узагальнення, синтез і аналіз з метою розкриття основних особливостей процесу соціалізації іноземних студентів й ролі медіаосвіти у цьому процесі; вивчення та теоретичне осмислення практики використання медіаосвіти як засобу соціалізації іноземних студентів.

Результати та їх обговорення. Соціалізація особистості – це безперервний процес, у результаті якого людина набуває необхідних якостей та досвіду для повноцінної життєдіяльності в суспільстві. З позицій соціальної педагогіки соціалізація визначається як «процес входження людини в суспільство разом із його соціальними зв'язками та інтеграцією в різні типи соціальних спільнот, унаслідок чого відбувається становлення соціального індивіда» [5, с. 237].

В умовах сучасного суспільства класичне розуміння поняття соціалізації як процесу засвоєння індивідом зразків поведінки, соціальних норм та цінностей, психологічних настанов, знань та навичок, які уможливають успішне функціонування людини в соціумі, розширюється за рахунок засвоєння інформаційної культури та досвіду роботи з інформацією та інформаційними технологіями. На думку А. Рижанової, «збереження етнічного, громадянського екзистенціального «Я» будь-якого соціуму в інформаційній культурі людства залежить від цілеспрямованої соціалізації, а саме: соціального виховання, кожного громадянина, всіх соціальних груп» [4, с. 208].

І. Курлішук визначає соціалізацію студентської молоді засобами масової комунікації «як динамічний, безперервний процес взаємодії студентів з інститутом ЗМК, що обумовлює активне засвоєння студентами системи соціальних норм, цінностей, які транслиуються засобами мас-медіа, і перетворення їх у власну систему соціальних установок, ціннісних орієнтацій, що забезпечують становлення особистості й гармонійне входження до соціуму» [2, с. 11].

О. Петрунько як конкурентоздатну альтернативну модель соціалізації пропонує модель медіасоціалізації, яка «передбачає, що аудіовізуальні медіа перебирають на себе культурно-просвітницьку, освітньо-виховну та соціалізаційну функції, які досі виконували традиційні інститути соціалізації» [3, с. 12]. На думку дослідниці, «медіа не просто набувають статусу альтернативного чинника та інституту соціалізації, а й активно витісняють традиційні інститути за межі соціалізаційного процесу» [3, с. 16].

Вивчення особливостей соціалізації студентської молоді, зокрема іноземних студентів, узагальнення практичного досвіду соціалізації іноземних студентів у вищих навчальних закладах дозволили дійти висновку про те, що цей процес передбачає поступове зростання суб'єктно-особистісних властивостей у такій динаміці: індивід, який адаптується – суб'єкт предметно-практичної діяльності – суб'єкт соціальної взаємодії – особистість, яка перетворює себе і середовище. На нашу думку, цей процес варто розглядати як такий, що складається з трьох етапів: етапу соціальної адаптації (відбувається на підготовчому факультеті або на першому курсі за відсутності потреби мовної підготовки), під час якого іноземний студент пристосовується до умов нового для нього освітньо-культурного середовища, некритично сприймає це середовище і намагається виконувати всі вимоги і норми цього середовища, уникає стресових загроз та стресових впливів; етапу соціальної інтеграції (охоплює навчання на базових факультетах), на якому іноземний студент як суб'єкт діяльності структурує середовище, з позицій власних потреб виокремлює в ньому значущі елементи, здатен ставити

конкретні предметні цілі та досягати їх, як суб'єкт соціальних контактів та відносин критично сприймає середовищні взаємодії, зіставляє їх зі своїми цінностями, висловлює свою позицію, може самопрезентувати себе та вступати в продуктивний діалог з представниками середовища; та етапу соціальної індивідуалізації, який передбачає можливість зміни себе та середовища, коли відбувається реалізація себе як творчої індивідуальності, апробація та корекція власної особистісної позиції в експериментах з середовищем і, як правило, реалізується на завершальному етапі навчання (навчання в магістратурі) або в системі післядипломної освіти іноземців (навчання в аспірантурі, стажування), якщо вищу освіту вони здобули в Україні.

На нашу думку, потреби іноземних студентів, особливості організації навчально-виховного процесу стосовно саме цієї категорії студентської молоді, а також узагальнення теоретичного досвіду щодо вивчення освітнього середовища в сучасній педагогічній науці надають підстави виокремити в освітньо-культурному середовищі вищого навчального закладу такі компоненти: організаційно-технологічний, навчально-професійний, соціально-виховний, соціокультурний. Кожен з цих компонентів має певний соціалізаційний потенціал для іноземних студентів, а також особливості використання медіазасобів та реалізації медіаосвіти.

На кожному з етапів соціалізації для особистості важливим є певне функціонування середовища. Так, на етапі соціальної адаптації освітньо-культурне середовище повинно сприяти первинній орієнтації особистості іноземного студента в інформаційній реальності, яка його оточує, тобто засвоєнню відповідних базових понять й семантичних структур, демонструвати норми інформаційної діяльності та соціальної поведінки, захищати від негативних інформаційних впливів. Якщо середовище не виконує ці функції, відбувається дезадаптація людини. На етапі соціальної інтеграції іноземних студентів освітньо-культурне середовище має продемонструвати їм зразки ефективної інформаційної діяльності, створити стимули для такої діяльності, надати підтримку та допомогу в процесі її здійснення. На цьому етапі середовище має надати етичні правила спілкування як в традиційній формі, так і за допомогою новітніх інформаційних технологій, створити комфортні психологічні умови для розуміння, прийняття суб'єктами один одного, їхнього навчально-інформаційного співробітництва. На етапі соціальної індивідуалізації освітньо-культурне середовище має створити для іноземних студентів інформаційні умови для набуття індивідуально-стильових особливостей діяльності, для реалізації власних проєктів, зокрема й пов'язаних з медіасферою.

Медіазасоби містять як значний соціалізаційний потенціал, так і численні ризики. Нейтралізувати негативний вплив медіа можливо за допомогою медіаосвіти, проблеми якої перебувають протягом останніх десятиліть у центрі уваги вчених, митців, представників ЗМК, педагогів. В Україні увага до медіаосвіти посилилась лише в останні роки. Зростання інтересу до проблем медіаосвіти стало передумовою створення та схвалення в 2010 році «Концепції впровадження медіаосвіти в Україні», головною метою якої є розбудова ефективної системи медіаосвіти заради всебічної підготовки дітей і

молоді до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою медіа. Згідно з цією «Концепцією» медіаосвіта є частиною освітнього процесу, спрямованою на формування в суспільстві медіакультури, підготовку особистості до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою мас-медіа [1].

Серед основних принципів медіаосвіти в Україні автори «Концепції» зокрема виділяють принцип пошанування національних традицій, який передбачає, що медіаосвіта базується на культурних традиціях народу, враховує національну специфіку медіапотреб її суб'єктів, забезпечуючи паритетність їхньої взаємодії і конструктивність діалогу, а також принцип продуктивної мотивації, який полягає у тому, що в межах медіаосвіти поєднуються акценти на творче сприймання медіа і розвиток здатності того, хто вчиться, створювати власну медіапродукцію [1].

Однією з форм впливу ЗМК на соціалізацію молоді, зокрема іноземних студентів, є трансляція інформації про культуру країни перебування. Оскільки сучасний навчально-виховний процес підготовки іноземних студентів недостатньо забезпечений навчальною відеопродукцією етнографічного змісту, нами разом з іноземними та українськими студентами Харківської державної академії культури створюється цикл навчальних відеофільмів етнокультурного змісту «Україна очима іноземних студентів», серед яких відеофільми: «Екскурсія Харковом» (2009 р., режисер – студент із Сирії), «Українська мова: перші кроки» (2010 р., оператор – студент із КНР, актори – студенти із КНР та Іраку), «Українська народна архітектура» (2011 р., режисер – студент із Сирії), «Душа, віддана танцю (нарис-портрет про народного артиста України Бориса Колногузенка)» (2012 р., режисер та оператор – студенти з КНР), «Україна – Китай: діалог культур» (2013 р., режисер та оператор – студенти з КНР), «З мелодією в серці (нарис-портрет про заслуженого діяча мистецтв України Віру Осадчу)», (2013 р., режисер – студент із Сирії), «Таємниці української кухні» (2014 р., оператор – студент із КНР), «І на тім рушничкові...» (2015 р., режисер – студентка з КНР), «Українська писанка» (2015 р., режисер – студентка з КНР).

Активне впровадження в життя молоді людини новітніх інформаційних технологій створює умови щодо можливостей людини бути не лише споживачем інформації, але й її творцем, що впливає на формування активної життєвої позиції особистості. Робота над створенням навчальних відеофільмів з подальшим використанням цих фільмів у освітній діяльності за участю авторів екранного продукту сприяє формуванню професійних навичок майбутніх фахівців медіасфери, що складають їхню професійну компетентність, а також оптимізації та інтенсифікації навчального процесу, розвитку пізнавальної активності іноземних студентів, формуванню навичок міжкультурної комунікації та міжетнічної толерантності, реалізує положення «Концепції впровадження медіаосвіти в Україні» щодо розвитку того, хто вчиться створювати власний медіапродукт.

Але впровадження елементів медіаосвіти в процес професійної підготовки іноземних студентів не обмежується лише створенням навчальних відеофільмів етнографічного змісту, оскільки зазначений екранний

продукт адресовано також іноземним студентом. Відеофільми використовуються у процесі мовної підготовки іноземних студентів як дидактичні медіазасоби.

Вивчення можливостей відео у лінгвокраїнознавчій підготовці іноземних студентів, а також особливостей відеотекстів етнокультурологічного змісту дає підстави стверджувати, що відеофільми як один із засобів медіаосвіти, мають усі необхідні можливості для формування соціокультурного контексту освітньо-культурного середовища вищого навчального закладу, і, відповідно, можуть реалізуватися в освітньому процесі як один із засобів медіаосвіти та соціалізації іноземної студентської молоді. Представлена у відеофільмах інформація має соціокультурне спрямування та значний соціалізаційний потенціал, оскільки в них розкриваються особливості народної культури, візуалізуються її елементи, що має суттєвий виховний вплив на особистість іноземного студента. Зазначені відеофільми використовуються у процесі мовної підготовки іноземних студентів і мають позитивний вплив не лише на формування у них мовленнєвих умінь та навичок, але й на моделювання можливої соціальної поведінки в певних комунікативних ситуаціях.

Крім навчальних та науково-популярних відеофільмів, створених за участю іноземних студентів, у процесі мовної підготовки використовуються також відеозаписи сюжетів випусків новин на українському телебаченні, які дають змогу іноземним студентам долучитися до соціокультурних процесів українського суспільства, що сприяє гармонізації стосунків іноземних студентів з освітньо-культурним середовищем вищого навчального закладу та українським соціоумом.

Також відбувається знайомство іноземних студентів з українським художнім кінематографом, зокрема перегляд та докладний аналіз таких художніх фільмів, як «Лісова пісня. Мавка» (1980 р., режисер Ю. Ілленко), «Тіні забутих предків» (1964 р., режисер С. Параджанов), «Вечір на Івана Купала» (1968 р., режисер Ю. Ілленко) та ін.

Художній фільм дозволяє дати іноземним студентам наочні уявлення про традиції української культури, цінності, стереотипи та реалії українського соціуму. Використання художніх фільмів етнокультурного змісту підвищує мотивацію та активність навчання, створює сприятливі умови для самостійної роботи іноземних студентів, допомагає формувати їхню лінгвокультурну компетентність. У результаті перегляду художнього фільму та цілеспрямованої систематичної роботи над ним іноземні студенти мають засвоїти не лише зміст фільму, а й зрозуміти його деталі, навчитися оцінювати події, давати характеристику дійових осіб та комунікативної ситуації, представленої у фільмі. Відеотекст художнього фільму містить візуальну інформацію про місце події, зовнішній вигляд і невербальну поведінку учасників певної комунікативної ситуації. Використання художніх фільмів у процесі мовної підготовки іноземних студентів розвиває критичне мислення, комунікативні здібності, вчить оцінювати та інтерпретувати медіатексти, що і реалізацією медіаосвіти іноземних студентів, оскільки безпосереднім завданням медіаосвіти є формування таких важливих умінь і навичок, як аналіз отриманої з різноманітних джерел інформації, її структурування та категоризація,

виділення найбільш значущих аспектів, визначення достовірності, оцінка якості медіаповідомлень.

Висновки. Отже, зазначимо, що: 1) зі вступом людства в інформаційне суспільство актуальним стає вивчення особливостей впливу медіазасобів на процес соціалізації іноземних студентів в освітньо-культурному середовищі вищого навчального закладу; 2) нові медіазасоби трансформують процес соціалізації іноземних студентів, оскільки суттєво впливають на їхні адаптаційні та інтеграційні можливості в умовах освітньо-культурного середовища вищого навчального закладу; 3) з метою запобігання негативних впливів новітніх медіазасобів на процес соціалізації іноземних студентів необхідно впроваджувати елементи медіаосвіти в процес мовної і професійної підготовки іноземних студентів; 4) медіаосвіта іноземних студентів може реалізу-

ватися в роботі зі створення навчальних відеофільмів етнокультурного змісту та їх використання в процесі мовної підготовки іноземних студентів, а також в роботі з випусками новин українських телеканалів та перегляді українських художніх фільмів, що містять інформацію про українську культуру та український соціум; 5) медіаосвіта іноземних студентів сприяє соціальному розвитку, соціальному становленню особистості іноземних студентів, їхньому соціальному вихованню, тобто соціалізації в освітньо-культурному середовищі вищого навчального закладу України.

Перспективи подальших досліджень пов'язані із включенням медіаосвіти до програми соціально-педагогічного супроводу соціалізації іноземних студентів в освітньо-культурному середовищі вищого навчального закладу та реалізацією її в освітньому процесі.

ЛІТЕРАТУРА

- [1] Концепція впровадження медіа-освіти в Україні / URL: http://www.ispp.org.ua/news_44.htm. – Назва з екрана.
- [2] Курлішчук І.І. Педагогічні засади соціалізації студентської молоді засобами масової комунікації: автореф. дис... канд. пед. наук 13.00.05 – соціальна педагогіка / І.І. Курлішчук. – Луганськ: ЛНПУ імені Тараса Шевченка, 2008. – 22 с.
- [3] Петрунько О.В. Соціалізація дитини в агресивному медіа-середовищі: автореф. дис... докт. психол. наук 19.00.05 – соціальна психологія, психологія соціальної роботи / О.В. Петрунько. – Київ: Інститут соціальної та політичної психології НАПН України, 2010. – 44 с.
- [4] Рижанова А.О. Соціалізація студентської молоді в умовах інформаційного суспільства / А.О. Рижанова // Вісник Харківської державної академії культури – 2009. – Вип. 27 – С. 202 – 210.
- [5] Соціальна педагогіка: мала енциклопедія / за заг. ред. І.Д. Звереві. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 336 с.
- [6] Шейко В.М. Формування основ культурології в добу цивілізаційної глобалізації (друга половина XIX – початок XXI ст.). Монографія. / В.М. Шейко, Ю.П. Богущкий. – Київ: Генеза, 2005. – 592 с.

REFERENCES

- [1] The concept of the introduction of media education in Ukraine. / URL: http://www.ispp.org.ua/news_44.htm. – Title from the screen.
- [2] Kurlishchuk, I.I. Pedagogical bases of students' socialization by mass media. – thesis abstract of the dissertation for the associate of the Candidate of Pedagogical Science on speciality 13.00.05 – Social Pedagogy / I.I. Kurlishchuk. – Luhansk Taras Shevchenko National Pedagogical University. – Luhansk, 2008. – 22 p.
- [3] Petrunko, O.V. Socialization of a child in aggressive media environment: thesis abstract of the dissertation for the Doctor degree of Psychological Science in speciality 19.00.05 – social psychology; psychology of social work / O.V. Petrunko. – Institute of Social and Political Psychology of the Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv, 2010. – 44 p.
- [4] Ryzhanova, A.O. Socialization of students in the information society / A.O. Ryzhanova // Bulletin of the Kharkiv State Academy of Culture. – 2009. – Vol. 27. – P. 202 – 210.
- [5] Social pedagogy: small encyclopedia / Ed. I.D. Zvereva. – Kyiv: Center of educational literature, 2008. – 336 p.
- [6] Sheyko, V.M. Formation of cultural foundations in the age of civilization globalization (the second half of the 19 – early 21 beginning centuries). Monograph. / V.M. Sheyko, Yu.P. Bohuts'kyi. – Kyiv: Genesis, 2005. – 592 p.

The use of media education in the socialization process of international students in the educational and cultural environment of a higher educational institution

O.M. Bilyk

Abstract. The article is devoted to the study of the role of media education in socialization of international students. The author examines the features of the socialization process of international students and the impact of present day media resources on this process as well as the specific character of organization of the educational and cultural environment of a higher education institution in accordance with the requirements of the information society. The features of the development and use of audiovisual in language and vocational training of international students are explored.

Key words: socialization, international students, educational and cultural environment, media resources, media education